

صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

معاونت سیاسی

اداره پژوهش‌های سیاسی

مصاحبه پژوهشی؛

بررسی وضعیت تولیدات دامی در ایران

(چهل سالگی انقلاب)

فرآورده‌های خبری و تولیدات پژوهشی در بخش‌های زیر قابل دسترس است:

- وب سایت خبرگزاری صدا و سیما (سرویس پژوهش) <http://www.iribnews.ir>

- نیوزروم (بخش پژوهش‌های خبری)

- فایل شیرینگ پژوهش خبری

- تلفن تماس جهت هماهنگی: ۳۱۵۰ (دفتر) - ۲۷۲۳ (انفورماتیک)

تاریخ انتشار: ۹۷/۰۸/۲۱

پژوهشگر: علی قنبری شیرسوار

گروه: اقتصاد

□ نکات برجسته:

- ❖ ایران در تولید گوشت قرمز جایگاه ۱۹ دنیا، در تولید گوشت طیور جایگاه ۱۰ دنیا، در تولید شیر جایگاه ۲۴ دنیا، در تولید تخم مرغ جایگاه ۹ دنیا و در تولید عسل جایگاه ۳ دنیا را در سال ۲۰۱۶ کسب کرده است.
- ❖ در سال ۱۳۵۶ کل تولیدات دامی کشور تقریباً ۳ میلیون و ۳۴۲ هزار تن بود که در سال ۱۳۹۶ به ۱۴ میلیون و ۱۹۵ هزار تن رسیده است.
- ❖ در سال ۱۳۹۶ تعداد بهره برداران در زیر بخش امور دام ۱ میلیون و ۵۲۰ هزار نفر بهره بردار که شامل ۱۳۹۴ هزار نفر بهره بردار دامداری، ۲۴۵۲۲ بهره بردار طیور صنعتی، ۸۱۷۴۸ بهره بردار زنبور عسل و ۱۸۴۷۴ بهره بردار کرم ابریشم وجود دارد.
- ❖ در حوزه صنعت تولید گوشت مرغ و طیور در سال ۵۶ تقریباً ۱۶۰ هزار تن تولید و عمدتاً هم تولیدات بومی بوده و در حال حاضر به ۲ میلیون و ۲۳۶ هزار تن رسیده که رشد حدود ۱۴ برابری داشته است.
- ❖ تراز تجاری بخش کشاورزی در سال ۱۳۹۲، ۸/۱- و در سال ۱۳۹۵، ۳/۱- میلیارد دلار بوده و سهم صادرات زیر بخش دامپروری نسبت به بخش کشاورزی از ۱۹٪ در سال ۱۳۹۲ به ۲۴٪ در سال ۱۳۹۵ و تراز تجاری زیر بخش دامپروری از ۱۴ میلیون دلار در سال ۱۳۹۲ به ۵۸۰ میلیون دلار در سال ۱۳۹۵ رسیده است.

□ مقدمه و طرح مسئله

چهار دهه از عمر انقلاب اسلامی در ایران گذشته است و مردم ما در این مدت شاهد دستاوردهای چشمگیر در حوزه‌های مختلف هستند. رشد و توسعه در بخش علم و فناوری نیز به گونه‌ای است که نام ایران را بر زبان انداخته است البته بخش کشاورزی یکی از حوزه‌های است که توانسته است به مدد علم و دستاوردهای علمی رشد و پیشرفت قابل ملاحظه‌ای را به منصف ظهور برساند.

علم جدید می‌تواند به بخش کشاورزی کمک کند تا بهره‌وری از منابع افزایش یابد. درعین حال تقاضا برای منابع هم به سرعت در مقیاس جهانی در حال افزایش است. بنابراین ما نیاز داریم به فوریت ایده‌های نوآورانه‌ای ارایه کنیم تا از پایداری تولیدات بخش کشاورزی در آینده مطمئن شویم. چنین ایده‌هایی برای تضمین امنیت مواد غذایی و انرژی در سطح جهانی کاملاً حیاتی خواهد بود.

در سبب غذایی مصرف کنندگان آنچه بیش از هر ماده دیگر حلقه تغذیه انسان را کامل می‌کند مواد پروتئینی بخصوص نوع حیوانی است که می‌بایست آن را در بخش دامپروری به عنوان یکی از زیرشاخه‌های بخش کشاورزی جست و جو نمود. صنعت دامپروری در سطح جهانی و بین المللی از رشد چشم‌گیری برخوردار بوده و کارآفرینی آن در اشتغال‌زایی، ایجاد ارزش افزوده، تغذیه بشر، سلامت انسان و جامعه و به طور کلی نقش

بی‌بدیل آن در اقتصاد باعث گشته همواره مورد حمایت و توجه دولت‌ها و کشورهای توسعه یافته یا در حال توسعه قرار گیرد.

تقاضای جهانی برای گوشت، شیر و تخم مرغ طی چهار دهه گذشته سه برابر شده است و انتظار می‌رود تا سال ۲۰۵۰ نیز به دو برابر رقم کنونی افزایش یابد. در حال حاضر متوسط سرانه مصرف گوشت در جهان ۵۰ کیلوگرم است اما در اروپا میزان متوسط مصرف گوشت تقریباً دو برابر این رقم است. مطالعات نشان می‌دهد افزایش جمعیت و میزان درآمد افراد در سراسر جهان، همراه با تغییر اولویت‌های غذایی، موجب افزایش سریع مقدار تقاضا برای گوشت و شیر و تخم مرغ شده است. این در حالی است که جهانی شدن هم به افزایش میزان تجارت دام‌ها و واردات و صادرات آنها منجر شده است.

امروزه با توجه به اهمیت تولید و عملکرد محصولات دامی همواره این سؤال مطرح است که وضعیت ایران در حوزه تولید و مصرف دامی بعد از چهار دهه از انقلاب اسلامی چگونه است؟ بررسی روند توسعه چهل سال زیر بخش دامپروری با وجود تحریم‌ها و جنگ تحمیلی طی این سال‌ها ضروری به نظر می‌رسد، چرا که این حوزه توانسته اثرات خوبی در تولیدات دامی ایران داشته باشد، در این گزارش سعی شده است وضعیت عملکرد ۴ سال اخیر و چشم انداز برنامه ششم و مقایسه‌ای بین سالهای ۱۳۵۶ و ۱۳۹۶ و همچنین مهمترین دستاوردهای این حوزه در سال‌های بعد از انقلاب، طی مصاحبه‌ای با آقایان دکتر مرتضی رضایی، معاون امور تولیدات دامی و دکتر شاهرخ رمضانزاد، رئیس مرکز روابط عمومی و اطلاع رسانی وزارت جهاد کشاورزی ایران؛ مورد ارزیابی قرار گیرد.

□ تاریخچه تشکیلات دامپروری کشور بعد از انقلاب

در سال ۱۳۵۸ و پس از وقوع انقلاب اسلامی در ایران نهاد انقلابی جهاد سازندگی بنا به فرمان بنیانگذار انقلاب اسلامی و با هدف سازندگی روستاهای کشور ایجاد گردید که آن نهاد در بخش دامپروری اقدام به ایجاد کمیته دام، طیور و آبزیان کرده و با اعزام مروجین و متخصصین به روستاهای کشور بار دیگر فعالیت‌های دامپروری را در روستاها رونق بخشید و به موازات فعالیت این کمیته تشکیلات سازمان دامپروری کشور نیز در وزارت کشاورزی به فعالیت خود ادامه می‌داد. در سال ۱۳۶۹ و تصویب قانون تفکیک وظایف وزارتخانه‌های کشاورزی و جهاد سازندگی از سوی مجلس شورای اسلامی کلیه امور مربوط به حفظ، احیاء، گسترش و بهره‌برداری از منابع طبیعی (جنگل، مرتع، شیلات و آبخیزداری) کلیه امور دام و طیور و عمران روستایی، بهسازی، صنایع روستائی و آبرسانی و برق‌رسانی روستاها بر عهده جهاد سازندگی قرار گرفته و بر اساس تبصره ۱ ماده واحده مذکور، موسسات و شرکت‌های تابعه و وابسته نیز بر اساس تفکیک وظایف فوق وابسته و تابع وزارتخانه‌های مزبور شدند. بدین ترتیب سازمان‌های دامپروری و دامپزشکی در زیر مجموعه وزارت جهاد سازندگی قرار گرفت و سازمان دامپروری کماکان در کنار تشکیلات مشابه خود در وزارت جهاد سازندگی که از کمیته دام، طیور و آبزیان به معاونت امور دام تغییر یافته بود ادامه داد.

۱- مصاحبه این پژوهش در آبان ۹۷ انجام شده و علاوه بر مصاحبه پژوهشی، از اسنادات معاونت امور تولیدات دامی وزارت جهاد کشاورزی استفاده گردیده است.

شورای عالی اداری در بیست و نهمین اجلاس مورخ ۱۳۷۱/۴/۱۰، بنا به پیشنهاد سازمان امور اداری و استخدامی کشور و به منظور ایجاد حداکثر تجانس و رعایت پیوستگی وظایف و محدود کردن تشکیلات و همچنین تقویت حوزه ستادی و بدنه اجرایی وزارت جهاد سازندگی و فراهم ساختن موجبات استفاده بهینه از امکانات و منابع موجود در زمینه توسعه فعالیت‌های دامپروری تصویب نمود که سازمان دامپروری کشور منحل و کلیه وظایف، اختیارات، اعتبارات، تجهیزات، نیروی انسانی و دارایی‌ها و تعهدات آن به تناسب به حوزه مرکزی (ستاد وزارتخانه) و واحدهای خارج از مرکز وزارت جهاد سازندگی منتقل شود و با این مصوبه رسماً تشکیلات سازمان دامپروری کشور منحل و معاونت امور دام در وزارت جهاد سازندگی امور مرتبط با دامپروری را به عهده گرفت و این معاونت هم اکنون نیز تحت عنوان معاونت امور تولیدات دامی از جمله معاونت‌های تخصصی وزارت جهاد کشاورزی بشمار می‌رود که همراه با سازمان دامپزشکی کشور بعنوان متولی بهداشت دام کار سیاستگذاری و برنامه‌ریزی دامپروری کشور را به عهده دارند.

□ جایگاه ایران در تولید محصولات دامی دنیا در سال ۲۰۱۶

رتبه ایران در دنیا	نوع محصول
۱۹	گوشت قرمز*
۱۰	گوشت طیور
۲۴	شیر
۹	تخم مرغ
۳	عسل

*- گوشت قرمز شامل گوشت گوسفند، بز، گاو، گاومیش و شتر می‌باشد.

□ تعداد بهره برداران در زیر بخش امور دام در سال ۱۳۹۶

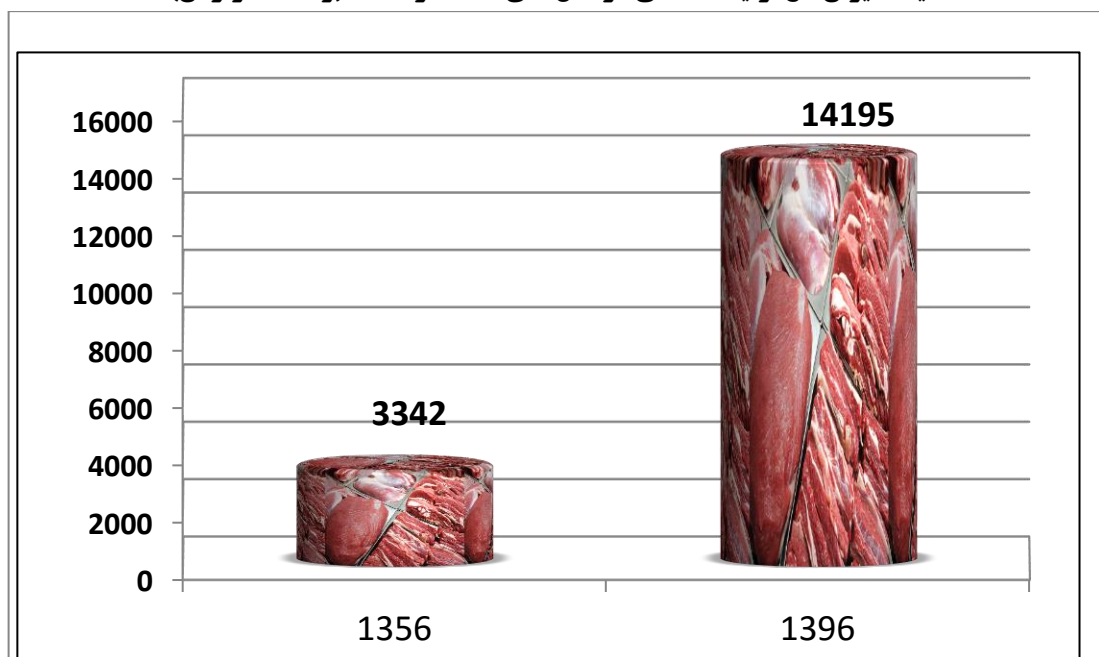
۱ میلیون و ۵۲۰ هزار نفر بهره بردار شامل:

- ❖ ۱۳۹۴ هزار نفر بهره بردار دامداری
- ۷۶۱۷۰۶ بهره بردار فقط دام سبک
- ۳۷۲۰۸۵ بهره بردار فقط دام سنگین
- ۲۶۰۵۹۹ بهره بردار دام سبک و سنگین
- ❖ ۲۴۵۲۲ بهره بردار طیور صنعتی*
- ❖ ۸۱۷۴۸ بهره بردار زنبور عسل (زنبوردار)
- ❖ ۱۸۴۷۴ بهره بردار کرم ابریشم (خانوار)

* به ازای هر واحد صنعتی یک بهره بردار در نظر گرفته شده است.

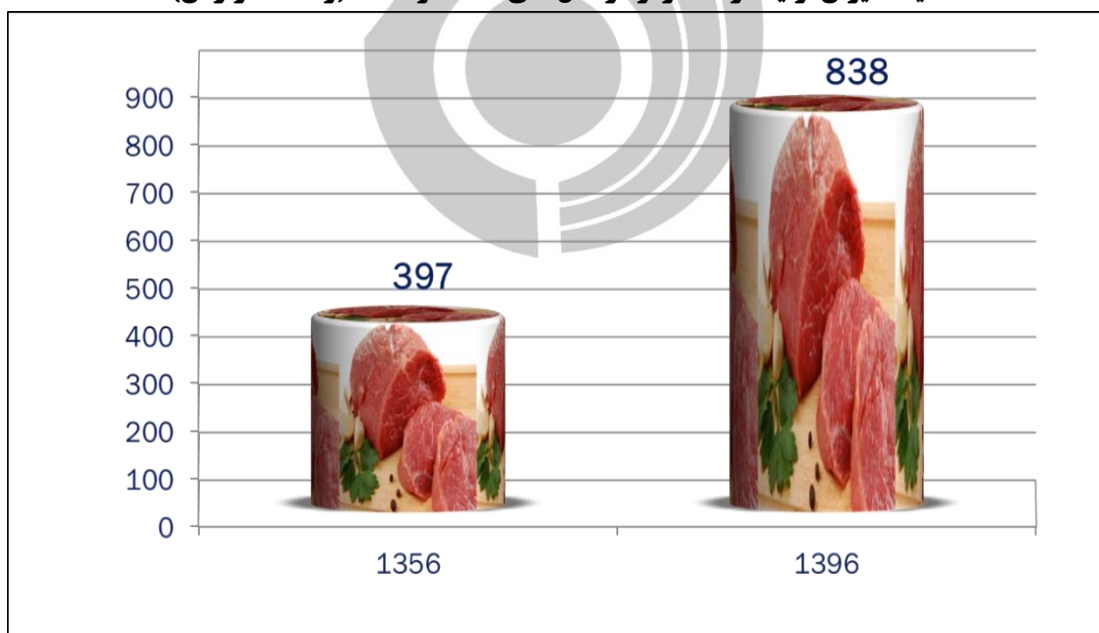
□ مقایسه شاخص های تولیدات دامی کشور در سال های ۱۳۵۶ و ۱۳۹۶

مقایسه میزان کل تولیدات دامی در سال های ۱۳۵۶ و ۱۳۹۶ (واحد: هزار تن)

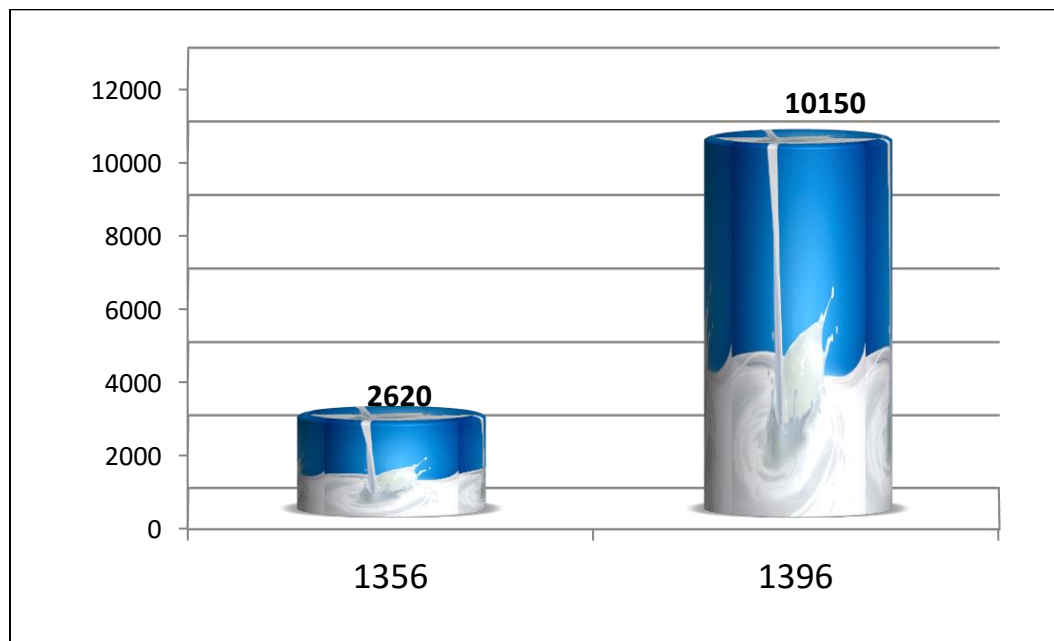
کل تولیدات دامی کشور در سال ۱۳۵۶ تقریباً ۳ میلیون و ۳۴۲ هزار تن بود که در سال ۱۳۹۶ به ۱۴ میلیون و ۱۹۵ هزار تن رسیده است.

مقایسه میزان تولید گوشت قرمز در سال های ۱۳۵۶ و ۱۳۹۶ (واحد: هزار تن)

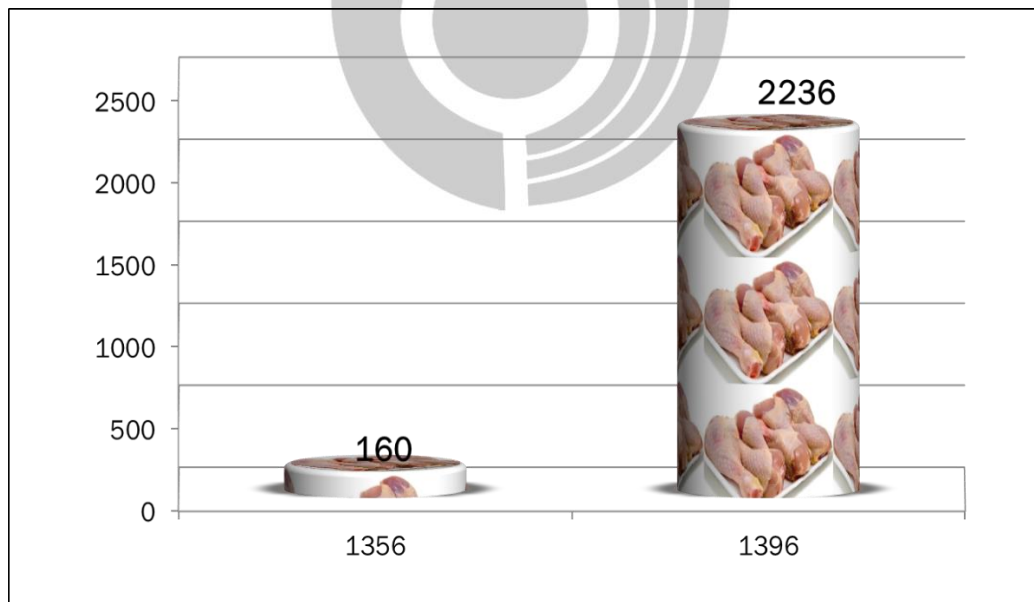
در تولیدات گوشت از ۳۹۷ هزار تن در سال ۱۳۵۶ به ۸۳۸ هزار تن در سال ۱۳۹۶ رسیده ایم. و قبلاً وابستگی شدیدی به بیرون در زمینه گوشت داشتیم، خوشبختانه تا ۹۰ درصد از تولیدات داخلی در حال تامین است.

مقایسه میزان تولید شیر در سال های ۱۳۵۶ و ۱۳۹۶ (واحد: هزار تن)

در تولیدات شیر از ۲ میلیون و ۶۲۰ هزار تن در سال ۵۶ به ۱۰ میلیون و ۱۵۰ هزار تن در حال حاضر رسیده ایم. صنعت لبنیات جزء صنایع پیشرفته کشور است و در حال حاضر ۲ تا از شرکت های صنایع لبنی که تحول بزرگ در صنایع لبنی ایجاد کرده اند شامل کاله و پگاه هستند و محصولات صنایع لبنی ما در قلب اروپا در حال صادرات و مصرف است و از افتخارات کشور بعد از انقلاب است که رشد تقریباً ۵ برابری را در این حوزه داشتیم.

مقایسه میزان تولید گوشت مرغ در سال های ۱۳۵۶ و ۱۳۹۶ (واحد: هزار تن)

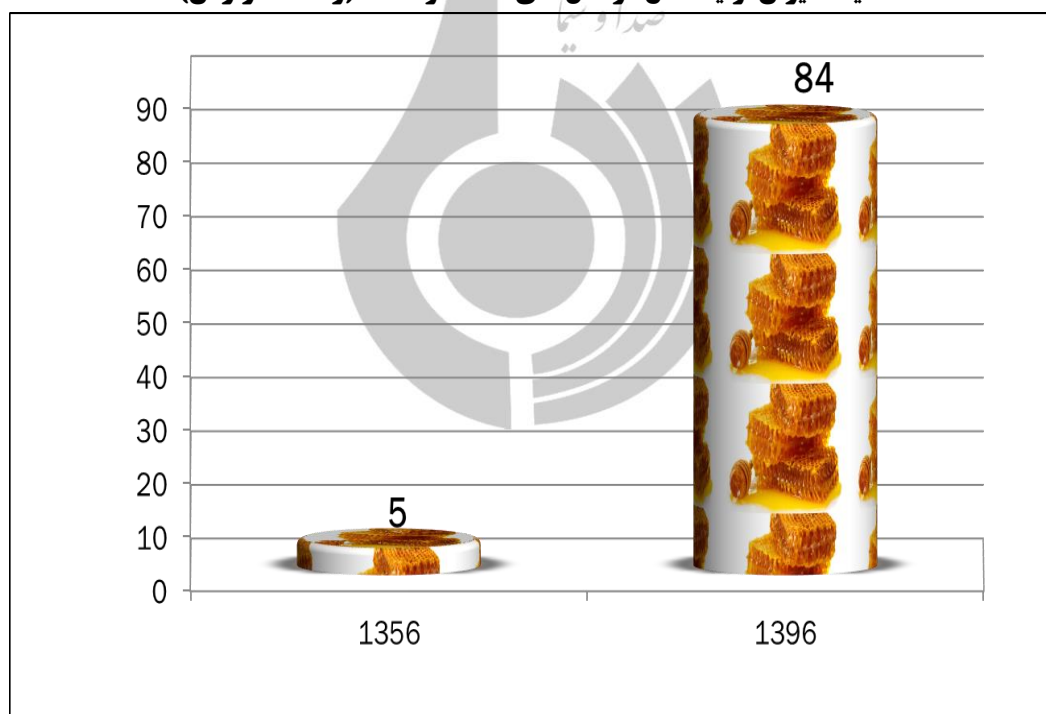

در حوزه صنعت تولید گوشت مرغ و طیور در سال ۵۶ تقریباً ۱۶۰ هزار تن تولید و عمدتاً هم تولیدات بومی بوده و در حال حاضر به ۲ میلیون و ۲۳۶ هزار تن رسیده که رشد حدود ۱۴ برابری داشته است. صنعت طیور یک ارزش افزوده بسیار بالایی برای کشور دارد و به آن صنعت تولید فرآورده نیز می توان گفت.

صنعت طیور را همانند صنعت پتروشیمی می‌توان مقایسه کرده با این تفاوت که در آنجا کشورهای دیگر نفت را به عنوان ماده خام می‌برند و تبدیل به فرآورده می‌کنند و بعداً با چندین برابر قیمت آن فرآورده‌ها را به ما می‌فروشند ولی در صنعت طیور و کسانی که در این حوزه به عنوان فعالان این صنعت و کار آفرینان این صنعت هستند بعد از انقلاب با همان نگاه استقلال طلبی و اقتصادی که بتوانیم وابستگی‌ها را کم کنیم به گونه‌ای عمل کرده‌اند که ما مواد خوراک مورد نیاز را به عنوان ماده اولیه این صنعت از خارج وارد و این را تبدیل به فرآورده که گوشت، تخم مرغ، حتی به صورت فرآورده‌های گوشتی و... هست را صادرات می‌کنیم و این صنعت در واقع نقش زیادی در ارزش افزوده دارد.

در کشور ذرت و سویا را از کشورهای خارج به عنوان ماده خام وارد می‌کنند. ذرت به عنوان یک کالای آب بر است و در سال تقریباً ۷ میلیون تن ذرت وارد می‌کنیم و این یک کار خوب است. ما در واقع ماده خام را وارد کشور و فرآورده‌های آن را صادر می‌کنیم. لذا این صنعت طیور نقش ارزنده‌ای در صنعت کشور داراست. امروز خوشبختانه یکی از اقلام اساسی سفره مردم همین گوشت مرغ است با مصرف ۲۸ کیلوگرم از متوسط دنیا هم بالاتر هستیم و هم به لحاظ اینکه از نظر سلامت گوشت سفید از گوشت قرمز برتری‌های بیشتری دارد.

مقایسه میزان تولید عسل در سال‌های ۱۳۵۶ و ۱۳۹۶ (واحد: هزار تن)

در سال ۱۳۵۶ تولید عسل به میزان ۵ هزار تن بود و در سال ۱۳۹۶ به تولید ۸۴ هزار تن رسیدیم و دانش زیادی در خصوص تولید ژل و همچنین انواع محصولات که در حوزه بهداشتی و آرایشی کاربرد دارد از عسل می‌گیرند و شرکت‌های دانش بنیان زیاد و اشتغال برای جوانان ما به وجود آمده است.

□ آمار مصرف سرانه محصولات دامی کشور در سال ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۶

سال	گوشت قرمز	شیر خام	گوشت طیور	تخم مرغ	عسل
۱۳۸۷	۱۰/۱۳	۹۶/۰۴	۲۱/۸۳	۹/۸۰	۰/۵۲۶
۱۳۸۸	۱۰/۹۰	۹۸/۱۱	۲۱/۹۹	۱۰/۰۱	۰/۶۰۵
۱۳۸۹	۱۲/۶۱	۹۵/۸۱	۲۲/۹۰	۹/۹۸	۰/۵۲۳
۱۳۹۰	۱۱/۷۰	۹۷/۷۷	۲۴/۴۰	۹/۶۶	۰/۶۵۰
۱۳۹۱	۱۱/۳۶	۱۰۲/۵۴	۲۵/۲۱	۱۱/۴۲	۰/۸۹۴
۱۳۹۲	۱۰/۹۹	۱۰۲/۲۸	۲۵/۱۶	۱۱/۱۲	۰/۹۲۷
۱۳۹۳	۱۰/۷۹	۱۰۵/۴۵	۲۵/۴۸	۱۰/۹۹	۰/۹۳۵
۱۳۹۴	۱۱/۴۳	۱۰۹/۳۵	۲۶/۱۰	۱۰/۷۰	۰/۹۶۰
۱۳۹۵	۱۱/۴۷	۱۱۱/۲۴	۲۵/۱۱	۱۱/۲۴	۱/۰۰
۱۳۹۶	۱۲/۱۱	۱۱۴/۸۵	۲۷/۰۱	۱۰/۹۸	۱/۰۷

ارقام: کیلوگرم در سال

تراز تجاری بخش کشاورزی در سال ۱۳۹۲، ۸/۱- میلیارد دلار و در سال ۱۳۹۵، ۳/۱- میلیارد دلار بوده و سهم صادرات زیر بخش دامپروری نسبت به بخش کشاورزی از ۱۹٪ در سال ۱۳۹۲ به ۲۴٪ در سال ۱۳۹۵ و تراز تجاری زیر بخش دامپروری از ۱۴ میلیون دلار در سال ۱۳۹۲ به ۵۸۰ میلیون دلار در سال ۱۳۹۵ رسیده است.

□ تولیدات ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۶ و برنامه ششم

- ✓ تولید گوشت در سال ۱۳۹۲ معادل ۷۵۵ هزار تن بوده که در سال ۱۳۹۶ به ۸۳۸ هزار تن رسیده و پیش بینی می‌گردد در برنامه ششم (افق ۱۴۰۰) به ۹۹۱ هزار تن برسد.
- ✓ تولید شیر در سال ۱۳۹۲ معادل ۸/۲ میلیون تن بوده که در سال ۱۳۹۶ به ۱۰/۲ میلیون تن رسیده و پیش بینی می‌گردد در برنامه ششم (افق ۱۴۰۰) به ۱۲/۵ میلیون تن برسد.
- ✓ تولید گوشت مرغ در سال ۱۳۹۲ معادل ۲ میلیون تن بوده که در سال ۱۳۹۶ به ۲/۲ میلیون تن رسیده و پیش بینی می‌گردد در برنامه ششم (افق ۱۴۰۰) به ۲/۶ میلیون تن برسد.
- ✓ تولید تخم مرغ در سال ۱۳۹۲ معادل ۸۹۳ هزار تن و در سال ۱۳۹۶ معادل ۹۴۰ هزار تن می‌باشد و پیش بینی می‌گردد در برنامه ششم (افق ۱۴۰۰) به ۱/۱ میلیون تن برسد.
- ✓ تولید پيله تر در سال ۱۳۹۲ معادل ۸۸۹ تن و در سال ۱۳۹۶ معادل ۸۵۰ تن می‌باشد و پیش بینی می‌گردد در برنامه ششم (افق ۱۴۰۰) به ۱۶۰۰ تن برسد.
- ✓ تولید عسل در سال ۱۳۹۲ معادل ۷۴ هزار تن بوده که در سال ۱۳۹۶ به ۸۸ هزار تن رسیده است.

□ اقدامات و فعالیتهای شاخص معاونت امور تولیدات دامی

۱- اصلاح ساختار ژنتیکی دامهای کشور

- افزایش جمعیت بز شیری خالص از حدود ۱۰ هزار راس در سال ۱۳۹۵ به ۱۰۰ هزار راس در سال ۱۴۰۰
- افزایش جمعیت گوسفند خالص از حدود ۳ هزار راس در سال ۱۳۹۵ به ۱۰۰ هزار راس در سال ۱۴۰۰
- افزایش نسبت گاوهای اصیل غیرهلهشتاین از ۵ درصد در سال ۱۳۹۵ به ۱۰ درصد در سال ۱۴۰۰
- افزایش عملیات هویت‌دار نمودن انواع دام از ۳۲۴۷ هزار راس در سال ۹۵ به ۱۲۰۰۰ هزار راس در سال ۱۴۰۰
- افزایش تعداد گاو میش تحت پوشش عملیات اصلاح نژادی از ۳۰ هزار راس در سال ۱۳۹۶ به ۵۰ هزار راس در سال ۱۴۰۰
- افزایش تعداد شتر تحت پوشش عملیات اصلاح نژادی از ۱۰ هزار نفر در سال ۱۳۹۵ به ۲۵ هزار نفر در سال ۱۴۰۰

۲- افزایش ضریب خودتکایی گوشت مرغ و تخم مرغ

- ✓ اصلاح فضای کسب و کار در صنعت طیور کشور (زنجیره)
- ✓ سهم شرکتهای دارای زنجیره یکپارچه تولید گوشت مرغ در تولید در سال ۱۳۹۵ پانزده درصد و عملکرد شرکتهای دارای زنجیره یکپارچه تولید گوشت مرغ در سال ۱۴۰۰ چهل و پنج درصد
- ✓ سامانه مدیریت اطلاعات صنعت طیور - کاهش سن و وزن کشتار
- ✓ افزایش تولید گوشت حاصل از سایر ماکیان و مرغ بومی
- ✓ افزایش سهم گله‌های مولد داخلی در تامین جوجه یکروزه بوقلمون گوشتی

۳- برنامه ریزی جهت تولید ژله روبال و گرده گل با هدف خروج از تک محصولی بودن زنبورداران کشور

۴- توسعه صنعت نوغان‌داری کشور^۱

تولید و تامین تخم نوغان مورد نیاز کشور از ۳۴ هزار جعبه در سال ۱۳۹۶ به ۵۰ هزار جعبه در سال ۱۴۰۰ تولید نهال توت اصلاح شده از ۳۰ هزار اصله در سال ۱۳۹۲ به ۳۳۰ هزار اصله در سال ۱۳۹۵ و ۶۰۰ هزار اصله در سال ۱۴۰۰

۵- خوراک دام و طیور

استفاده بهینه از بقایای محصولات کشاورزی و صنایع غذایی در تغذیه دام (عمل‌آوری و فرآوری بقایا از ۶ هزار تن در سال ۱۳۹۶ به ۲۸ هزار تن در سال ۱۴۰۰

۶- بهبود مدیریت پسماند و کود در دامداری‌ها و استفاده از انرژی‌های نو (بيو گاز و ...)

^۱ - نوغان‌داری پرورش کرم ابریشم به منظور تولید ابریشم است.

□ کلام آخر :

دام و طیور با توجه به نقشی که در تامین پروتئین حیوانی و امنیت غذایی جامعه دارد همواره مورد توجه بوده است. به دلیل ورود بخش خصوصی به حوزه علوم دامی، این بخش در حال حاضر در وضعیت خوبی به سر می‌برد و تحقیقات دانش بنیان خوبی در سطح کشور بر روی نژادهای دامی صورت گرفته است. در راستای سیاست‌های اقتصاد مقاومتی بومی سازی تولیدات دامی در دستور کار وزارت جهاد کشاورزی قرار گرفته است و یکی از سیاست‌های معاونت تولیدات دامی وزارت جهاد کشاورزی، توسعه کمی و کیفی محصولات دام و طیور متناسب با بازارهای صادراتی باید باشد. بهبود بهره‌وری در بکارگیری منابع و عوامل تولید مانند سرمایه، دام و سرمایه انسانی و توسعه عمودی با بهره‌وری و بهبود راندمان به ازای هر واحد دامی به جای توسعه افقی و افزایش تعداد واحدهای دامی از سیاست‌های مهم است. توسعه دامپروری در کشور نیز باید متناسب با برنامه دقیق آمایش سرزمین صورت گیرد.

